

KISS GERGELY
IV. Béla két okleveléről*

Néhány nap különbséggel két, tartalmilag egymást kiegészítő oklevél hagyta el IV. Béla kancelláriáját 1240 márciusában. Mindkettőt Budán állították ki, az egyiket 1240. március 17-én, a másikat négy nappal később. A két diploma közül a magyar kutatás a másodikat ismeri. Megtaláljuk a magyar királyok okleveleinek kritikai regisztrum-kiadásában, ahol Szentpétery Imre, mint minden esetben, közölte az eredeti lelőhelyét, a teljes és kivonatos kiadások adatait.¹ Információi szerint ennek az oklevélnek az eredetije Zircen lehetett, ami lényegében Fejér Györgynek a megjegyzésére megy vissza. Ő maga ugyanis a szöveget abból az eredeti példányból adta közre, amelyet a zirci apát bocsátott a rendelkezésére.² Szentpétery apparátusában hivatkozott Óvári Lipót azon megjegyzésére, miszerint az oklevélről másolat készült, amely a párizsi Bibliothèque Nationale-ban őrzött ún. Duchesne-gyűjteményben maradt fenn. A kérdéses gyűjteményről Óváry közlése³ alapján azonban nehézkes lenne a kérdéses másolatot beazonosítani, mert ő csak a *collectio* nevét adta meg. Szentpétery-nél a 63. kötet és a 39-es folio szám szerepel, amelyet azonban biztosan nem Óvárytól vett, sokkal inkább az általa is idézett egyik kiadásból, a Zimmermann-Werner-féle közlésből. Itt – helyesen – a 139-es szám szerepel.⁴ Az adatot ellenőrizhetjük a már említett francia gyűjtemény inventáriumban, ahol a fol. 39 nem is szerepel tételesen. A fol. 22-től induló tartalmi egység a nevers-i egyház *chartulariuma*, és nehéz lenne elképzelni, hogy ebben helyet kapott volna egy magyar vonatkozású, citeaux-i érintettségű oklevél másolat. Ugyanitt azonban a 138–140. foliók között olvashatók

a jeles ciszterci apátság egyes privilégiumainak másolatai.⁵ A kérdéses másolat ellenőrzése során kiderült, hogy André Duchesne a 138^r és 139^v foliók között összesen 13 dokumentum másolatát adta közre az 1170 és 1240 közötti évekből. Ezek többsége tartalmi kivonatban szerepel, így különösen becses, hogy Béla király jelen írásban 1240/II. szám alatt közölt oklevelét *in extenso* tette közkinccsé a neves 17. századi francia tudós. Az itt olvasható szövegben a dijoni eredetihez képest vannak eltérések, ezek azonban a Fejér-féle és az erdélyi száz tudósok,⁶ ill. Densusanu⁷ által közöltektől jellemzően eltérnek, és részben arra vezethetők vissza, hogy a francia tudósnak meggyűlt a baja magyar helynevekkel, részben arra, hogy pályatársaihoz hasonlóan, a saját korának felfogása szerint Duchesne is csekély ortográfiai változtatásokat tett a másolásakor.⁸

A Fejér szerint egykor Zircen őrzött eredeti jelenlegi holte ettől sajnos még továbbra is homályba vész. Azt teljesen valószínűtlennek tekinthetjük, hogy Duchesne a 17. század elején egy magyarországi eredetiről készített volna másolatot. Forrása minden bizonnyal egy Burgundiában, Cîteauxban fellelhető eredeti lehetett.⁹ A királyi adományról a ciszterci rendi általános káptalan költségei kapcsán röviden kitért Békefi Remig is, aki a pilisi apátságról írt monográfiájában utalt a zirci levéltárban található eredetire.¹⁰ Az 1240. március 21-én kelt királyi oklevél Zimmermann-Werner-féle kiadásának jegyzetapparátusában viszont van egy utalás az egykori zirci oklevélre. E szerint a kiadás elkészítésének idején,

* A szerző kutatásait az MTA-DE „Lendület” Magyarország a középkori Európában kutatócsoport, valamint a NKFIH NN 124763 projekt támogatta.

¹ Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II/4. (Ed. Szentpétery Imre–Borsa Iván.) Bp., 1923–1987. (a továbbiakban: RA) 674. sz.

² „Ex autographo Zircensi liberalitate RR. D. Abbatis obtentum.” Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. (Ed. Georgius Fejér.) Budaë, 1828–1844. (a továbbiakban: Fejér) IV/3. 552.

³ Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai. I. füzet. Bp., 1890. 41. Itt csak a gyűjtemény neve szerepel, kötet és folio szám nincs megadva.

⁴ Az 1892-es kiadásban helyesen fol. 139-es adat szerepel. Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I–VII. (Hrsg. Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Konrad Gündisch.) Hermannstadt–Bucureşti, 1892–1991. (a továbbiakban: UGDS) I. 68.

⁵ René Poupardin: Catalogue des manuscrits et des collections Duchesne et Bréquiigny. Paris, 1905. 75–76.

⁶ Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. (Hrsg. Georg Dietrich Teutsch–Franz Firnhaber.) Wien, 1857. (a továbbiakban: UGS) 63–64., LX. sz., illetve UGDS I. 68–69., 76. sz.

⁷ Documente privitoare la istoria Românilor 1199–1345. (Ed. Nicolae Densusanu.) Bucureşti, 1887. 184–186.

⁸ Bibliothèque Nationale, Département des Manuscrits, Collection Duchesne 63. fol. 138^r–139^v. Az eltéréseket ld. az 1240/II. szöveg apparátusában.

⁹ Ezt alátámasztja a kérdéses 138^r–139^v foliókon hozott többi oklevél is, ill. a másolat sajátos írásképi eltérései is.

¹⁰ Békefi Remig: A pilisi apátság története. I. Pécs, 1891. 103. A kötet végi oklevéltárban csak egy regeszta olvasható. Uo. 311. A szerző szerint az oklevél a zirci levéltárban volt: „Zirczi apátsági levéltár III. 468.”

1892-ben már sem az eredeti, sem annak hiteles másolata nem volt fellelhető az apátság levéltárában.¹¹

2018 márciusában azonban szerencsére egy másik eredeti oklevél került elő a dijoni megyei levéltár (Archives Départementales de la Côte d'Or) állományban folytatott kutatásaim során. Feltételezésem szerint itt a már említett, azóta megsemmisült (ismeretlen helyen lappangó?) magyarországi eredeti másodpéldányával lehet dolgunk, amelyet ugyanakkor állítottak ki az érdekelt fél, a citeaux-i apátság részére. Így volt lehetséges, hogy Duchesne másolatot készítsen róla. A levéltári mutató is ezt a gyanút erősíti, eszerint ugyanis a kérdéses oklevél a ciszterci apátságból került a megyei levéltár állományába.¹²

A dijoni oklevél szövegének és a magyarországi közléseknek az összehasonlítása alapján világos, hogy nem az érdekelt fél által készített másolatról van szó, nem is *chartularium*ba illesztett *copiáról*, hanem egy ténylegesen Magyarországon készült eredetiről, amely a mára elveszett, ám egykor Zircen őrzött oklevéllel azonos kiállítású volt.

A dijoni oklevél hátoldalán három, két külön kéztől származó szöveg is olvasható. Az egyik egy nyilvánvalóan jóval későbbi (18. századi?), francia nyelvű összefoglaló, amelynek írója láthatólag zavarba jött a magyar király nevének és *intitulatiójának* átírásakor, ill. tévedésből áprilisa datálta az oklevelet.¹³ A másik két rövid feljegyzés feltehetőleg egy kéztől származik, feltételezésem szerint az érdekelt fél, a citeaux-i apátság vezette rá az oklevél tartalmát diploma hátoldalára. Az egyik (jobbra lent) ezek közül röviden leírja a királyi adomány lényegét, míg a másik (alul középen) e mellett megemlékezik arról, hogy az adományról készült egy *másik királyi pecséttel ellátott oklevél* (*et nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis*).¹⁴ A kurzívval szedett megfogalmazás véleményem szerint olyan oklevélre utal, amely ugyanerről az ügyletről készült, más megfogalmazásban, azaz nem az elveszett magyarországi diplomára vonatkozik.

Szerencsés módon ugyanezen jelzet alatt Dijonban még egy oklevelet találunk. Ez a négy nappal korábban, 1240. március 17-én kelt királyi oklevél eddig nem került a hazai kutatás látóterébe.¹⁵ E diplomának sem a szövege, sem a hátoldali feljegyzések nem utalnak a későbbi oklevélre, vagy bármiféle másolatra. Az utóbbiak közül az első (alul középen) is több kéz nyomát viseli. Az első, vélhetőleg egykorú feljegyzés rögzítette az adomány tényét,¹⁶ egy második kéz ehhez illesztett egy magyarázó, de nem túl hízogató kiegészítést,¹⁷ míg egy harmadik kéz valamiféle jelzettel látta el a dokumentumot.¹⁸ A következő hátoldali bejegyzés (jobbra alul) szerint az ok-

levél 1246-ben kelt, ami nyilvánvaló tévedés. A harmadik ismét egy jóval későbbi (18. századi?) francia nyelvű összefoglaló. E szerint ez egyszerűen a másik oklevél másodpéldánya lett volna, ami a szöveg ismeretében szintén valótlan állítás.¹⁹ Ráadásul itt is visszaköszön a második hátoldali feljegyzésben olvasható hibás dátumfeloldás. Az oklevél itt közölt előoldali képén olvasható datálás jól olvasható: *anno [...] millesimo ducentesimo quadragesimo sexto decimo kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto*. Az oklevél hátoldalán olvasható szöveg írója tévesen határozta meg a keltezt. Elsőként a napot és hónapot adta meg (március 23). Erre a következtetésre úgy juthatott, hogy a fentebb idézet dátum szövegét más-ként értelmezte. A „millesimo ducentesimo quadragesimo sexto” részt vette az év megjelöléseként, ami 1246. A napi dátumot szerinte a „decimo kalendas Aprilis” adja meg, ami így számolva, valóban március 23-át jelent. E hátlapon olvasható rossz napi dátum mellett az olvasható még, hogy „1246 régi oklevél”, ill. „1247 új oklevél”. Erős a gyanúm, hogy a „régit” itt „előző”, az „újat” pedig „következő” értelemben használta a feljegyzés írója. Ezzel vélhetőleg azt kívánta alátámasztani, hogy az oklevél kiadásának éve 1246 és 1247 közé esik. Nem sokkal jobb a helyzet azzal az utólagos jegyzettel, ami az oklevél előoldalának bal felső sarkában olvasható, amely szerint az oklevél kelte 1240. március 23. lenne. Itt az év már helyesen szerepel, de a napi keltezés továbbra is rossz.

Mint láthattuk, az 1246-os évszám és a március 23-i napi keltezés csak úgy jön ki, ha a „quadragesimo sexto” kifejezést egybetartóznak tekintjük. Ám ezzel ellentmondás keletkezik a dátumozásban szereplő „uralkodásunk ötödik évében” (*regni autem nostri anno quinto*) kifejezéssel. Ez ugyanis minden kétséget kizárólag az 1240-es esztendőnek felel meg, mivel IV. Béla király 1235-ben lépett trónra. Valószínűleg az előlapon olvasható feljegyzés szerzője ezt már észrevette, és javította az évet 1240-re, de a napi keltezt továbbra is helytelenül adta meg (március 23). Összegezve a helyes dátum tehát a következő: az év 1240, a hónap és nap kiszámításához az „április kalendája” kifejezésből, azaz április 1-jéből kell kiindulni. Ezt a napot is figyelembe véve, a középkori naptári számítás szerint visszafelé számolva 16-ot kapjuk meg a helyes, a március 17-i dátumot.²⁰

A két oklevél írásképe megegyező, mindkettőt az az István királyi kancellár, titeli prépost állította ki, aki 1238 és 1240 között állt a király írószerv élén, előbb váci püspök, majd esztergomi érsek lett, végül, elsőként a magyar főpapok közül a bíborosi kollégium tagja.²¹ Hasonló formai sajátosságokat mutat István egy másik eredetiben fennmaradt oklevele 1238-ból,²² így nincs okunk kételkedni a két 1240-es

¹¹ UGDS I. 68. A szöveg korábbi kiadása semmilyen forrást nem ad meg: UGS 63–64., LX. sz.

¹² Archives Départementales de la Côte d'Or. 11 H 27.

¹³ „21 avril 1240 apres Pasques. Lettres Patentés de Bel Roy d'Hongrie, de Dalmatie, et de Cracie”. Ld. az 1240/II. oklevél szövegét a függelékben.

¹⁴ „nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis”

¹⁵ Szövegét ld. a Függelékben 1240/I. alatt.

¹⁶ „Donatio quarundam ecclesiarum in Hungaria pro monasterio”.

¹⁷ „inutile”.

¹⁸ „CC^{ius} XXIX^{ius}” – ugyanezt láthatjuk a másik oklevél hátulján is.

¹⁹ „Double des lettres patentes y jointes”. Majd következik a régi jelzet: „Layette VVV Ier cartable. Liasse III cotte 6me”.

²⁰ A számítás módjára l. *Szentpétery Imre*: A kronológia kézikönyve. A Chronologia és az Oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása. (Szerk. Gazda István, kieg. Érszegi Géza–Raj Tamás–Szögi László.) Bp., 1985. 40.

²¹ Személyével kapcsolatban újabban: *Kiss Gergely*: Dél-Magyarországtól Itáliáig. Bánca nembeli István (1205 k. – 1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája. Pécs, 2015. (kül. 19–21.)

²² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.). Diplomatikai Fényképteménnyel 279 561.

diploma eredetiségében. Ezt támasztja alá az oklevél méltóságsora is, amely jól illeszkedik a korabeli oklevelekből ismert archontológiai adatokhoz.

A magyar szakirodalom ennek az oklevélnek nem szentelt különösebb figyelmet, pedig mint látható, szövege Fejér és az erdélyi szászok történetére vonatkozó források kiadói jóvoltából ismert volt. Békefi Remig használta fel a magyarországi apátságok és rendi nagykaptalanok közötti kapcsolattartás illusztrációjaképpen, illetve később Keglevich Kristóf is hivatkozott az adatra.²³ Tekintettel arra, hogy a Dijonban fellelt két eredeti oklevél szövege nem azonos, érdemes őket összevetni, és választ keresni arra a kérdésre, miért volt szükség néhány nap különbséggel két külön oklevél kiadására.

A két diploma szövege számos ponton egyezik: azonos az *intitulatio*, az *arenga* és a méltóságsor. Eltér azonban a megpecsételési módjára vonatkozó rész. Míg az első, eddig ismeretlen oklevél királyi aranypecsétet, addig a második királyi kettőspecsétet említ.²⁴ Ezen kívül a rendelkező részben van markáns eltérés. Az 1240. március 17-i diplomában a király a cîteaux-i monostor konventjének adományozott négy egyházat, jövedelmeiket, tartozékaikat, valamint a kegyuraságot is átadta, kiemelve, hogy a megyéspüspök joghatósága ezekre az egyházakra nem érvényes, ill. az itt létesítendő újabb egyházak, kápolnák, oltárok és temetők esetében az apátság élhetett az *incorporatio* jogával. Az adomány célja a ciszterci rend évente Cîteaux-ban megtartott általános káptalanjának költségeihez való hozzájárulás volt. Az első oklevél rendelkező része itt véget is ér, ám a március 21-i diploma szövege bővebb. Anélkül, hogy a négy nappal korábbi rendelkezésre bármilyen utalást tenne, szóról szóra megismétli annak *dispositióját*, majd fontos kiegészítést tesz hozzá. Az említett négy egyház betöltetlensége okán a jövedelmek beszedői egyházanként évi 1 márkát fizetnek a cîteaux-i szerzeteseknek (képviselőjüknek), és a tényleges birtokba vétel idejére a király további évi 100 márkát biztosít nekik. Azaz, amíg az egyházak új vezetői

²³ Békefi R.: i. m. 103–104; Keglevich Kristóf: A ciszterci nagykaptalan és a magyar apátságok a középkorban. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 20 (2008) 1–2. sz. 9–41. (kül. 37.). Félreértés, hogy a király 100 márkás támogatására amiatt volt szükség, mert az esztergomi érseki szék üresedése miatt nem élvezhették a szerzetesek az adományba kapott egyházak bevételeit. A szövege szerint az egyházak voltak betöltetlenek. A félreértés forrása az lehetett, hogy a méltóságsorban az esztergomi egyház üresedése (is) szerepel. Hervay F. Levente 1991-es rövid áttekintése és Koszta László a rend korai hazai történetét tárgyaló tanulmánya nem tér ki részletesen a nagykaptalannal való kapcsolattartás kérdésére. Hervay F. Levente: A ciszterci rend története Magyarországon. In: *Lékai Lajos: Ciszterciek. Esmény és valóság*. Bp., 1991. 470–492; Koszta László: A Ciszterci Rend története Magyarországon a kolostoralapításuk idején (1142–1270) (Áttekintés a rend magyarországi megtelepedésének 850. évfordulójára). In: *Uő.: Írásbeliség és egyház-szervezet. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéből*. Szeged. 2007. (Capitulum III.) 261–274. A forrás ugyanakkor nem szerepel a Hervay által összeállított repertoriumban sem: *Ferenc L. Hervay: Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria*. Roma, 1984. (Bibliotheca Cisterciensis 7).

²⁴ Ezt a második oklevél hátlapján olvasható első bejegyzés is alátámasztja, amely megemlíti a király másik, aranypecsétetes oklevélét. Azt ma már természetesen lehetetlen megállapítani, hogy ez az utalás a pecsét fizikai létezésre vagy csupán a másik oklevél szóhasználatára vonatkozik. A korabeli királyi pecséthasználatra vonatkozó szakirodalom szerint a kétféle pecsét alkalmazása nem jelent kirívó esetet. *Kumrovitz L. Bernát: A magyar pecsét-használat története a középkorban*. Bp., 1993.² 53–54.

el nem nyerték hivatalukat – amelynek betöltése immár az új kegyurakat illette –, addig is az apátság emberei birtokolták azokat Cîteaux nevében és fizettek neki. Mivel pedig ez az összeg – évi 4 márka – valójában nem jelentett tényleges anyagi segítséget a rendnek, a király ezt egészített ki arra az átmeneti időre, amíg a szerzetesek a tényleges bevételeket meg nem szerzik. Nyilvánvaló, hogy a második rendelkezés az első kiegészítése volt, valószínűleg azért, mert hamar tudatosult, hogy az üresedés miatt a szerzetesek csak lassan jutnak hozzá a bevételekhez. Az utólagos kiegészítés pedig mindenkinek igen előnyös volt: az apátság nevében az egyházak birtokjogát élvező személyek életük végéig megkapták ezt a jogot és ezért egy viszonylag alacsony összeget kellett fizetniük, a burgundiai apátság biztosan hozzájutott a támogatáshoz, a király pedig megnyugtató módon gondoskodhatott az ekkor már szép számban létező magyarországi ciszterci közösségek képviselőinek eljutásáról az általános káptalanra, és ezáltal is kifejezhette erős kötődését a rendhez.²⁵ Remélhetőleg az 1240 tavaszán megszületett királyi rendelkezés forrástani háttérét sikerült tisztázni e rövid írással és az oklevelek szövegének és képének közlésével.

FÜGGELÉK: AZ OKLEVELEK SZÖVEGE

1240/I.

IV. Béla 1240. március 17-én Budán kelt oklevelében a cîteaux-i monostor konventjének adományoz a rend éves általános káptalanának megtartása kapcsán felmerülő költségekhez való hozzájárulásként négy erdélyi, barcasági egyházat, Földvárat, Szentpétert, Hermányt és Prázsmárt a hozzájuk tartozó jövedelmekkel, jogokkal és tartozékaikkal együtt.

In nomine sancte Trinitatis et individue Unitatis. Bela Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie Cumanieque rex universis Christi / fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in vero salutari. Quia bone rei consensus prebere et presentis vite subsidium et future generacionis expectat pre/mium, ut divini operis fructum circa pietatis opera propensius exequentes temporalia felici commercio sempiternis commutemus, et ut regularium virorum, qui iuxta evan/gelicam veritatem et regulam beati Benedicti relictis omnibus Christo spretis diviciarum iactanciis iugiter inherentes mente devota famulantur, utilitatibus providentes eorumdem / precibus nos ac nostri successores una cum regnis nostre iurisdicioni subiectis, in pace perpetua perseverent, sancto ac venerabili conventui monasterii Cistercii in subsidium expensarum, / quas annis singulis ad usum generalis capituli tocius ordinis sunt facturi, quasdam ecclesias in Burcia, in partibus Transsilvanis, videlicet castrum Sancte Marie, montem Sancti / Petri, montem Mellis et Tartilleri, in quibus diocesanus episcopus

²⁵ Békefi R.: i. m. 271; Gerevich László: A pilisi ciszterci apátság. Szentendre, 1987. 9–11., 12.; Koszta L.: i. m. 267; Benkő Elek: Temetkezések a középkori pilisi apátságban. In: *Pilisi gótika*. II. András francia kapcsolatai. A Ferenczy Múzeumban Szentendrén megrendezett, 2016. május 16. és június 30. közötti kiállítás katalógusa. (Szerk. Bárány Attila–Benkő Elek–Kárpáti Zoltán.) Debrecen–Szentendre, 2016. 112–121.

nichil iurisdictionis obtinet, sed ad nos specialiter et immediatate pertinet, cum proventibus et iuribus ac omnibus / suis pertinenciis duximus conferendas. Statuentes futuris temporibus inviolabiliter observari, ut infra parrochias seu territorium dictarum ecclesiarum nulla deinceps / absque ipsorum consensu ecclesia vel capella de novo construat, nec altaria erigantur, nec cimiteria consecrentur. Si qua vero ipsorum permissione et consensu edificata fuerit, / ad eosdem fratres pleno iure devolvatur. Ut igitur hec nostre concessionis pagina inviolabiliter in posterum perseveret, eam aurei sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Bude per manus magistri Stephani, aule regie cancellarii et prepositi Tituliensis, Strigoniensi sede vacante, venerabili Ugolino archiepiscopo Colocensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi episcopo, Gregorio Iauriensi episcopo, Cleto Agriensi episcopo, Bartholomeo Wesprimiensi episcopo, Mathia Waciensi episcopo et postulato Strigoniensi, Reginaldo Ultrasilva/no episcopo, Stephano Zagrabiensi episcopo, Basilio Cenadiensi episcopo, Benedicto Waradiensi episcopo ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Benedicto preposito Budensi, et aule regie vicecancellario, Thoma preposito Sancti Laurentii et comite capelle nostre, Dionisio palatino et comite de Zounuk, Johanne domino Syrmie et comite Bachiensi, Andrea comite Poseniensi et iudice curie nostre, / Domenico magistro tavarnicorum et comite Bichoriensi, Matheo magistro dapiferorum et comite Nitriensi, Dionisio magistro agazonum et comite Timisiensi, Laurencio magistro pincernarum et comite / agazonum, Pousa voivoda, Osli bano de Zeuren, Demetrio comite Budrugensi, Blasio comite de Keve, Paulo comite Albensi, Balduino comite Castri Ferrei, Chaku / comite Supruniensi, Luce comite Musuniensi, Demetrio Chenadiensi, Saulo Orodieni et ceteris quampluribus comitatus regni nostri tenentibus, anno gracie millesimo ducentesimo quadragesimo, sextodecimo kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto.

Pergamen, 450 × 540mm, alul középen függőpecsétre utaló két hasítékkal.

Az előoldal bal felső sarkában utólagos dátumfeloldás francia nyelven (18. század?): Citeaux / 23° Mart. 1246 / Donation en Transilvano [helyesen: Transilvanie].

A hátoldalon

balra lent bejegyzések három kéztől:

- 1) Donatio quarundam ecclesiarum in Ungaria pro monasterio,
- 2) Inutile,
- 3) CC^{ius} XXIX^{ius}.

lent középen alul: 48,

jobbra lent: 1246,

jobbra fent: 23 mars {1246. anc[ienne]. l[e]t[re] / 1247. nouv[elle] l[e]t[re] / Bulle des Lettres Patentes y jointes / Layette VVV. Ier Cartable Liasse III Cotte 6e.

Eredeti: Archives Départementales de la Côte d'Or (Dijon) 11 H 27.

Kiadás: –

Regeszta: –

1240/II.

IV. Béla 1240. március 21-én Budán kelt oklevelében a citeaux-i monostor konventjének adományoz a rend éves általános káptalanának megtartása kapcsán felmerülő költségekhez való hozzájárulásként

négy erdélyi, barcasági egyházat, Földvárat, Szentpétert, Hermányt és Prázsmárt a hozzájuk tartozó jövedelmekkel, jogokkal és tartozékaikkal együtt, és ezen egyházak üresedése idejére 100 márkát rendel kifizetni Citeauxnak a királyi kincstárból.

Bela, Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie Cumanieque rex, universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis / salutem in vero salutari. Quia bone rei consensum prebere et presentis vite subsidium et future remunerationis expectat premium, ut divini operis / fructum circa pietatis opera propensius exequentes, temporalia felici commercio sempiternis commutemus, et ut regularium virorum, qui iuxta evangelicam / veritatem et regulam beati Benedicti relictis omnibus Christo spretis diviciarum iactantiis iugiter inherentes mente devota famulantur, utilitatibus / providentes eorundem precibus nos ac nostri successores una cum regnis nostre iurisdictioni subiectis in pace perpetua perseverent, sancto ac venerabili conventui monasterii Cistercii in subsidium expensarum, quas annis singulis ad usum generalis capituli totius ordinis sunt facturi, quasdam ecclesias / in Burcia, in partibus Transsilvanis, videlicet castrum sancte Marie, montem sancti Petri, montem Mellis et Tartilleri, in quibus diocesanus episcopus nichil iurisdictionis obtinet, sed ad nos specialiter et immediate pertinet, cum proventibus, iuribus ac omnibus suis pertinentiis duximus conferendas. Statuentes / futuris temporibus inviolabiliter observari, ut infra parrochias seu territorium dictarum ecclesiarum nulla deinceps, absque ipsorum consensu, ecclesia vel / capella de novo construat, nec altaria erigantur, nec cimiteria consecrentur. Si qua vero ipsorum permissione et consensu edificata fuerit, ad eosdem / fratres pleno iure devolvatur. Verum quia tempore nostre collationis ecclesie prenominatae nondum vacabant, et ideo Cistercienses earum proventus ad / plenum adipisci non poterant, ordinavimus et inviolabiliter volumus observari, ut hi, qui earundem ecclesiarum proventus ad presens percipiunt, fratribus Cisterciensibus vel eorum nuntio unam marcam argenti de qualibet ecclesia singulis annis Assumptione beate Marie solvere teneantur omni contradictione / et dilatione cessante, ut ex hoc evidenter appareat, easdem ecclesias nomine Cisterciensium, quoad vixerint, detineri et ius patronatus ad ipsos Cistercienses / in perpetuum pertinere. Interim autem, quod prefatis ecclesiis vacantibus Cistercienses earum proventus ad plenum valeant possidere, singulis annis in Assumptione Beate Marie de camera nostra apud Strigonium, centum marcas argenti eisdem Cisterciensibus integraliter persolvi faciemus. Sed postquam predictas ecclesias libere possederint, nos a solutione centum marcarum erimus expediti. Ut igitur hec nostre concessionis pagina inviolabilis in posterum / perseveret, eam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum Bude per manus magistri Stephani, aule regie cancellarii et prepositi Tituliensis, Strigoniensi sede vacante, venerabili Ugolino Colocensi archiepiscopo, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Gregorio Iaurinensi episcopo, Cleto Agriensi, / Bartholomeo Wesprimiensi episcopo, Mathia Waciensi episcopo et postulato Strigoniensi, Reginaldo Ultrasilvano episcopo, Stephano Zagrabiensi, Basilio Cenadiensi, / Benedicto Waradiensi, episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Benedicto preposito Budensi et aule regie vicecancellario, Thoma preposito Sancti Laurentii / et comite capelle nostre, Dionisio palatino et comite de Zounuk, Johanne

domino Syrmiae et comite Bachiensi, Andrea comite Poseniensi et iudice curie nostre, / Dominico magistro tawarnicorum et comite Bichorensi, Matheo magistro dapiferorum et comite Nitriensi, Dionisio magistro agasonum et comite Timisiensi, Lauren/cio magistro pincernarum et comite agazonum, Pousa woiawoda, Oslu bano de Zerym, Demetrio comite Budrugiensi, Blasio comite de Kewe, Paulo comite / Albensi, Balduino comite Ferrei Castri, Chaku comite Supruniensi, Luca comite Musunensi, Demetrio Cenadiensi, Saulo Orodiensi et caeteris quampluribus comitatus / regni nostri tenentibus. Anno gratie millesimo ducentesimo quadragesimo duodecimo Kalendas Aprilis, regni autem nostri anno quinto.

Pergamen, 510 × 410mm, alul középen függőpecsétre utaló két hasítékkal.

A hátoldalon balra lent bejegyzések három kéztől:

1) alul középen: CCius XXIXius [229.] : Carta regis Bele Hungarie de quinque [!] ecclesiis et centum marcis argenti [- - -] Transilvanis partibus, et nota quod est alia littera de ista donatione sigillata sigillo aureo ipsius regis, que fuit [- - -] per Albensem [- - -] partes illas.

2) alul jobbra: Carta Bele regis Hungarie de quinque ecclesiis et centum marcis argenti in Transilvanus partibus – littera 1240.

3) fent jobbra 18. századi francia nyelvű tartalmi összefoglaló: 21 avril 1240 apres Pasques

Lettres Patentes de Bel Roy d'Hongrie, de Dalmatie, et de Cracie, par lesquelles opulanz pour l'Utilité et le Proffiz de l'abbaye de Cisteaux et en Récompenses des dépenses qu'elle est obligée de faire chaque année lors du chapitre Général, il luy a donné dans la Burci Partie de la Transylvanie quelques Églises, savoir le chateau de Ste Marie, le mont St. Pierre, et le mont du miel, sur lesquelles l'Éveque Diocésain n'a aucune Inspection ny Jurisdiction laquelle appartient audit Bel immédiatement avec les Revenus, droits, et toutes les appartenances, qui veut qu'aucune chapelle, autel, et cimetiére soient chiffrés dans la suite sans leur consentement sur le territoire desquelles, et au cas qu'il la fit chiffrés qu'elles appartiendraient aux sieurs de Cisteaux, et leurs serait payés chacun an cent marcs d'argent le jour de l'Assomption de la Vierge dont la nomination leurs demereroit reservée, et que les églises étant vacantes, ledit Bel se charge de payer aux sieurs de Cisteaux le dit cent marcs d'argent, qui recevants paisiblement lesdites églises ne recevoient plus ladite somme de cent marcs d'argent.

Layette VVV Ier cartable. Liasse III cotte 6eme.

Eredeti:

A) Archives Départementales de la Côte d'Or (Dijon) 11 H 27;

B) – (Fejér György közlése szerint egykor a zirci apátságban)

Másolat: Bibliothèque Nationale de France, Département des Collections, Collection Duchesne vol. 63, fol. 139r–v.

Kiadás:

1) Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. (Ed. Georgius Fejér). Budae, 1828–1844. IV/3. 552. (Supplementum) 550–552. (B alapján)

2) Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens. I. (Hrsg. Teutsch, Georg Dietrich–Firnhaber Franz.) Wien, 1857. 63–64., LX. sz. (forrás nélkül, feltehetőleg Fejér alapján)

3) Documente privitoare la istoria Românilor 1199–1345. (Ed. Nicolae Densusianu.) Bucuresci, 1887. 184–186. (Fejér alapján)

4) Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I. (Hrsg. Franz Zimmermann–Carl Werner.) Hermannstadt, 1892. 68–69., 76. sz. (Fejér alapján)

Regesztza:

I) Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II/4. (Ed. Szentpétery Imre–Borsa Iván.) Bp., 1923–1987. I. 674. sz.

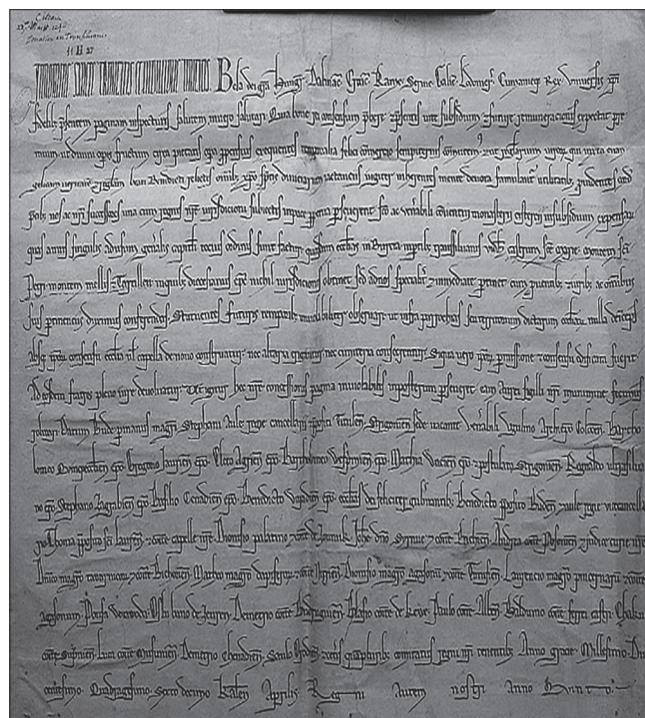
II) Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–II. (Ed. Knauz Ferdinandus.) Strigonii, 1874–82. I. 336.

III) Transilvani'a. Foi'a Associatiunei Transilvane pentru literatur'a Romana si cultur'a poporului romanu. Analu Alu IV. Nr. 5. Brasiovu, 1871. 55.

IV) *Békefi Remig*: A pilisi apátság története. I. Pécs, 1891. 311.

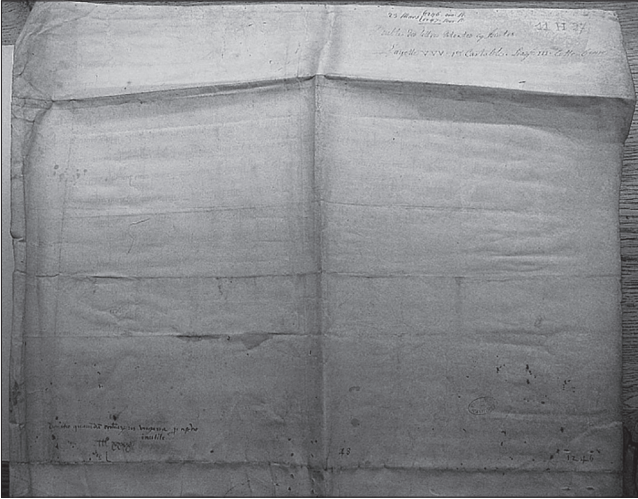
V) *Óváry Lipót*: A magyar tudományos akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai. I. füzet. Budapest, 1890. 40–41. (1240. március 19-i keltezéssel).

AZ OKLEVELEK KÉPE²⁶

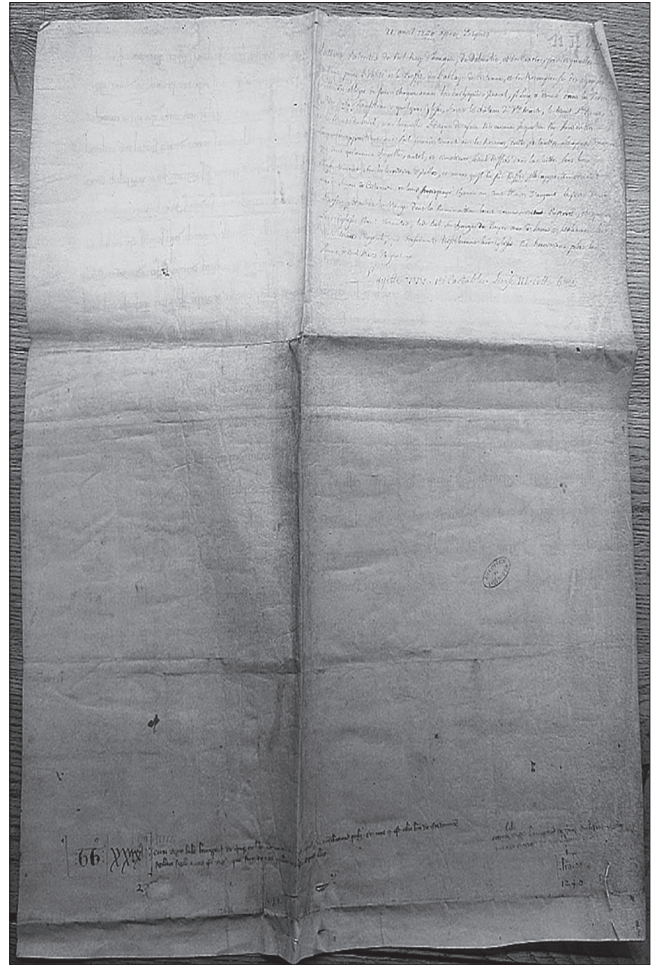

1. kép – 1240/I. IV. Béla 1240. március 17-i oklevele (előoldal)
(© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27,
licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

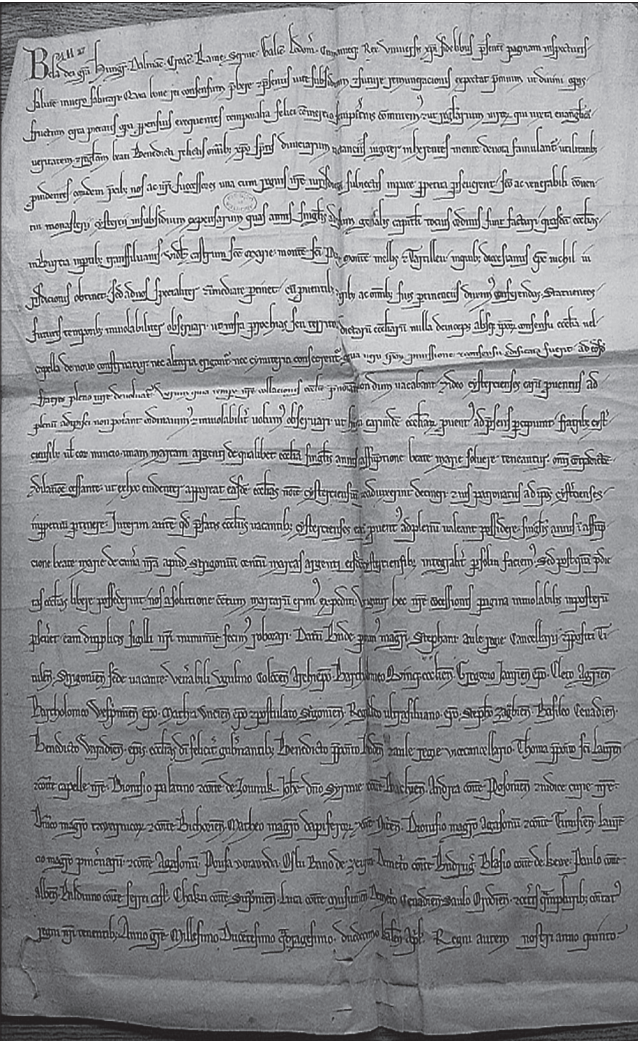
²⁶ Az oklevelek digitális képe megtekinthető az MTA-DE „Lendület” – Magyarországa a középkori Európában kutatócsoport adatbázisában: http://lendulet.mehung.unideb.hu:8080/momentum-web/Momentum_web.html.

2. kép – 1240/I. IV. Béla 1240. március 17-i oklevele (hátoldal)
 (© Archives Départementales de Côte d'Or, Dijon, 11 H 27, licence
 nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

4. kép – 1240/II. IV. Béla 1240. március 21-i oklevele (hátoldal)
 (© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27,
 licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

3. kép – 1240/II. IV. Béla 1240. március 21-i oklevele (előoldal)
 (© Archives Départementales de la Côte d'Or, Dijon, 11 H 27,
 licence nr.: FRAD021_RIP_RIP2018_001)

